

Kontraseptif Yöntemlerin Retrospektif Olarak İncelenmesi

The Analysis of Contraceptive Methods as Retrospective

¹Gökçe Demir, ²Deniz Koçoğlu

¹Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Kırşehir
²Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Konya.

Özet

Bu çalışmada, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ndeki (AEÜEAH) Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği'ne Başvuran Hastaların tercih ettikleri Kontraseptif Yöntemler ve bu hizmeti alan kadınların demografik özelliklerinin incelenmesi amaçlandı. Çalışmada Mayıs 2012-Mayıs 2013 tarihleri arasında aile planlaması hizmeti almak için başvuran 904 olgunun kayıtları retrospektif olarak incelendi. Verilerin istatistiksel analizinde yüzde, ortalama ve ki-kare testi kullanılmıştır. Bulgulara göre kadınların en yüksek sıklıkta tercih ettikleri yöntem %57.7 ile rahim içi araç olmuştur. Rahim içi aracı sırasıyla, kondom (%23.1) ve oral kontraseptif (%12.2) izlemiştir. Kadınların %7.0'ı ise hiçbir yöntemi tercih etmemiştir. Kadınların yaş, öğrenim durumu ve yaşadığı yerleşim biriminden bağımsız olarak modern yöntemlerden en çok RİA'yı kullandıkları bulunmuştur. Ancak yaş ilerledikçe oral kontraseptif kullanım sıklıklarının azaldığı saptanmıştır ($p<0.05$). Bu bulgular doğrultusunda kadınlara daha etkili aile planlaması hizmetleri verilmesi ve kadınların modern kontraseptif yöntemler konusunda bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Aile planlaması, aile planlaması hizmetleri, retrospektif çalışmalar

Abstract

In this study it is aimed to examine the contraceptive methods that the patients who applied to Clinic of Obstetrics and Gynecology in Ahi Evran University Training and Research Hospital (AEUTRH) preferred and the demographic features of the women who got this service. The notes of 904 cases that applied for family planning between May, 2012 and May, 2013 were examined retrospectively in the study. Percentage, mean and chi-square test are used in the statistical analysis of the datum. According to the findings the most common way the women preferred is the intra uterine device with 57.7%. After the intra uterine device it follows respectively condom (23.1%) and oral contraceptive (12.2%). 7.0% of the women have not preferred any methods. It has been found out that regardless of age, state of education and accommodation unit the women mostly use RIA one of the modern methods. However, it has been ascertained that as the time passes the frequency of using oral contraceptive decreases ($p<0.05$). In parallel with these findings it is essential to provide the women with more effective family planning services and to raise women's awareness about the modern contraceptive methods.

Key words: Family planning, family planning services, retrospective studies

GİRİŞ

Dünya nüfusu hızlı bir şekilde artmaya devam etmektedir. Mevcut dünya nüfusu 6,6 milyar olarak tahmin edilmektedir. Afrika gibi bir çok az gelişmiş bölgelerde yıllık nüfus artışı yaklaşık olarak %96'dır (1). Türkiye nüfusunun 2025 yılında 88 milyona ulaşması beklenmektedir (TÜİK 2008). Türkiye'de 2008 yılı nüfus sayımına göre, yıllık nüfus artış hızı binde 13,1'dir (2). Türkiye nüfus artışı bakımından dünyanın ilk on ülkesi arasında yer almaktadır (3). Bu bilgiler doğurganlığın kadın sağlığı açısından sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için aile planlaması hizmetlerine olan gereksinimi göstermektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2008 sonuçlarına göre Türkiye'de evli kadınların %46'sı modern, %27'si geleneksel olmak üzere, %73 gebeliği önleyici bir yöntem kullanmaktadır. Modern yöntemler arasında en yaygın olarak kullanılanlar ise %17.0 kullanım sıklığıyla RİA ve %14.0 ile erkek kondomu olduğu belirlenmiştir (2). Aile planlaması (AP) temel sağlık hizmetleri içerisinde önemli bir yere sahiptir (4). Sık ve fazla sayıda yapılan doğumlar, yalnızca anne ve bebeğin sağlığını olumsuz

etkilemekle kalmayıp, toplumların da ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gelişmesini engellemektedir. AP, anne ve çocuk mortalite ve morbiditesini önlemek için önemli bir araçtır. Her yıl dünya genelinde beş yüz bin kadının gebelik ve doğum komplikasyonları nedeniyle öldüğü bildirilmektedir (5). Yapılan hesaplamalara göre, gelişmekte olan ülkelerde aile planlamaları uygulamaları ile riskli gebelikler önlenirse, anne ve çocuk morbidite ve mortalitelerinde % 30-40 oranında azalma meydana gelecektir (6). Yine kontraseptif kullanımı ile kadınlar gebelik ve güvenli olmayan düşüklere önleyerek ve HIV dahil olmak üzere cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan (CYBE) kendilerini koruyarak tüm anne ölümlerini %25 önleyebilir (7).

Çalışmamızın amacı Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ndeki (AEÜEAH) Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği'ne Başvuran Hastaların tercih ettikleri Kontraseptif Yöntemler ve bu hizmeti alan kadınların demografik özelliklerinin incelenmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmada Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ndeki (AEÜEAH) Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği Aile Planlaması Polikliniği'ne Mayıs 2012-Mayıs 2013 tarihleri arasında aile planlaması hizmeti almak için başvuran 904 olgunun kayıtları retrospektif olarak incelendi. Bu süre içerisinde polikliniğe başvuranların aldıkları hizmetler ile aile planlaması yöntemi kullanma durumu ve bu durumu etkileyen faktörler değerlendirildi. Poliklinik kayıt defterinden kişilerin demografik özellikleri (yaş, eğitim durumu, oturduğu yerleşim birimi) ve doğurganlık özellikleri (doğurduğu çocuk sayısı, düşük sayısı ve doğum sayısı) hakkında bilgiler elde edilmiştir. Verilerin kaydı ve analizi için SPSS 16.0 programı kullanılıp, istatistiksel analizde yüzde, ortalama ve ki-kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Aile planlaması polikliniğine başvuran toplam 904 kadının yaş ortalaması 32,89±8.15'dir. Kadınların yarısından fazlası (%52.0) ilkokul mezunu olup, %69.5'i il merkezinde yaşamaktadır (Tablo 1). Kadınların doğurganlık özelliklerine bakıldığında %68.7'sinin düşük yaşamadığı, %50.8'inin 2 çocuğa sahip olduğu ve büyük çoğunluğunun (%89.7) doğum sayısının 1-3 olduğu görülmektedir (Tablo 2). Aile planlaması polikliniğine başvuran kadınların en yüksek sıklıkta tercih ettikleri yöntem %57.7 ile rahim içi araç olmuştur. Kadınların %23.1'i kondom, %12.2'si ise oral kontraseptifleri (OKS) tercih etmişlerdir. Kadınların %7.0'ı ise hiçbir yöntemi tercih etmemiştir (Tablo 3). Kadınların bazı özelliklerine göre tercih ettikleri modern aile planlaması yöntemlerinin dağılımı incelendiğinde her yaş grubunda, öğrenim durumunda ve yaşadığı yerleşim birimi açısından modern yöntemlerden en çok RİA'nın kadınlar tarafından daha sık kullanıldığı görülmektedir. Kadınların öğrenim durumları ve yaşadığı yerleşim birimine göre modern yöntem tercih edilme sıklıkları açısından bir farklılık olmadığı, yöntemlerin seçilme sıklığının benzer olduğu görülmektedir ($p>0.05$). Ancak yaş gruplarında farklılığın anlamlı olduğu 42 yaş ve üzerindeki kadınlarda OKS tercih edenlerin sıklığının diğer yaş gruplarına göre düştüğü ve yöntem kullanmayanlarının sıklığının arttığı, RİA ve Kondom kullanma sıklığının ise benzer olduğu görülmektedir ($\chi^2 = 19.380$, $p=0.022$). İstatistiksel açıdan bir farklılık olmamasına rağmen tüm yerleşim birimlerinde yaşayan kadınlarda OKS kullanım sıklıklarının düşük olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 4).

TARTIŞMA

Aile planlaması polikliniğine başvuran toplam 904 kadının yaş

Tablo 1. Kadınların sosyo- demografik özelliklerine göre dağılımı

Sosyo- demografik Özellikler	X±SD	
Yaş	32.89±8.15	
Öğrenim durumu	n	%
Okur-yazar değil	49	5.4
İlkokul	470	52.0
Ortaokul	134	14.8
Lise	165	18.3
Yüksekokul ve üstü	86	9.5
Oturduğu yer		
İl merkezi	628	69.5
İlçe	152	16.8
Köy	124	13.7
TOPLAM	904	100.0

Tablo 2. Kadınların doğurganlık özellikleri

Doğurganlık özellikleri	n	%
Düşük Öyküsü		
Yok	621	68.7
Var	283	31.3
Çocuk sayısı		
Çocuk yok	18	2.0
1 çocuk	140	15.5
2 çocuk	459	50.8
3 çocuk	204	22.6
4 ve üzeri	83	9.2
Doğum Sayısı		
1-3	811	89.7
4 ve üzeri	93	10.3
TOPLAM	904	100.0

ortalaması 32,89±8.15'dir. Kadınların yarısından fazlası (%52.0) ilkokul mezunu olup, % 69.5'i il merkezinde yaşadığı görülmektedir. TÜİK (2012) verilerine de göre ülke nüfusumuzun önemli bir kısmı kentsel alanda yaşamakta ve son yıllarda eğitim süresi önemli bir artış olsa bile kadınlar arasında ilkokul mezunu olanların oranı daha yüksek görülmektedir (8). TNSA 2008 verilerine göre evlenmiş kadınların yaklaşık beşte birinin kendiliğinden düşük ve yüzde 22'sinin de isteyerek düşük yaptığı görülmektedir. Her 100 gebelikten sadece biri ölü doğumla sonuçlanırken, 10'u isteyerek düşük olmak üzere toplam 21'i düşükle sonlanmıştır (2). Bu çalışmada da kadınların 283'ünün (%31.3) düşük yaptığı saptanmış, düşük oranının biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Kayıtlara dayalı bir çalışma olması nedeniyle detaylı bilgi elde edilememesine rağmen bölgenin bazı sosyo kültürel özellikleri değerlendirildiğinde adolesan gebelikler, ya da doğum aralığının kısa olması nedeniyle spontan düşükle fazla olduğu düşünülebilir. Tüm Türkiye'de aynı nedenle açıklanabileceği gibi isteyerek düşükle karşılaşmayan bir aile planlaması talebinin sonucu olarak değerlendirilebilir. Çalışmamızda kadınların yarısının 2 çocuğa sahip olduğu ve büyük çoğunluğunun (%89.7) doğum sayısının 1-3 olduğu görülmektedir. Günümüzdeki doğurganlık düzeyine göre, Türkiye'de bir kadın doğurganlık çağının sonuna geldiğinde ortalama 2.16 doğum yapmaktadır (2). Çalışmamız bulguları Türkiye geneli ve yapılan diğer çalışmalarla benzerdir (2, 9, 10). Bu çalışmada kadınlar tarafında %57.7 sıklığıyla RİA ilk sırada, ikinci sırada ise %23.1 ile kondom tercih edilmiştir (Tablo 3). Dünyada ve gelişmekte olan ülkelerde RİA'nın oral kontraseptiflerden daha yaygın kullanım alanı bulunduğu bilinmektedir. Türkiye'de de modern yöntemler arasında %17.0 kullanım sıklığıyla RİA ilk sırada yer alırken, ikinci en sık kullanılan yöntem %14 ile kondomdur (2, 11). Gerçek ve Pala'nın (12) yaptıkları çalışmada ise 15-49 yaş evli kadınların modern yöntemlerden en çok RİA'yı (%21.6), kullandıkları ve bu tercihin yıllar içinde kondom (%22.1) yönünde değiştiğini belirlemişlerdir. Elazığ merkezde yapılan bir çalışmada ise RİA kadınlar tarafından en sık tercih edilen yöntem

Tablo 3. Kadınların tercih ettikleri yöntemler

Yöntemler	n	%
RİA	522	57.7
Kondom	209	23.1
OKS	110	12.2
Yöntem tercihi yok	63	7.0
TOPLAM	904	100.0

Tablo 4. Kadınların bazı özelliklerine göre tercih ettikleri modern aile planlaması yöntemlerinin dağılımı

Tanıtıcı özellikler	OKS	RİA	Kondom	Yöntem yok	X ² test	p değeri
Yaş grupları						
18-25	30 (15.1)	106 (53.3)	47 (23.6)	16 (8.0)	19.380	0.022
26-33	45 (15.0)	178 (59.3)	61 (20.3)	16 (5.3)		
34-41	27 (11.2)	142 (58.7)	60 (24.8)	13 (5.4)		
42 ve üzeri	8 (4.9)	96 (58.9)	41 (25.2)	18 (11.0)		
Öğrenim durumu						
Okur-yazar değil	7 (14.3)	28 (57.1)	14 (28.6)	0 (0.0)	17.635	0.127
İlkokul	50 (10.6)	276 (58.7)	103 (21.9)	41 (8.7)		
Ortaokul	12 (9.0)	76 (56.7)	35 (26.1)	11 (8.2)		
Lise	25 (15.2)	91 (55.2)	40 (24.2)	9 (5.5)		
Yüksekokul ve üstü	16 (18.6)	51 (59.3)	17 (19.8)	2 (2.3)		
Yaşadığı yerleşim birimi						
İl merkezi	89 (14.2)	350 (55.7)	147 (23.4)	42 (6.7)	11.680	0.069
İlçe	13 (8.6)	100 (65.8)	29 (19.1)	10 (6.6)		
Köy	8 (6.5)	72 (58.1)	33 (26.6)	11 (8.9)		

olmuştur. RİA'yı sırasıyla kondom ve oral kontraseptif izlemiştir (13). Yine Oltuoğlu ve Başer'in (14) Malatya ilinde yaptığı çalışmada, Tanrıverdi ve ark.nın (15) Çanakkale'de yaptıkları çalışmada, Tokuç ve ark.nın (16) Edirne'de yaptıkları çalışmada da kadınların tercih ettikleri kontraseptif yöntemlerden ilk sırayı RİA ikinci sırayı ise kondom almaktadır. Bulgulardan da görüldüğü gibi Türkiye genelinde ve Türkiye'nin farklı bölgelerinde yapılan çalışmalarda ve bu çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiştir. RİA'nın kullanma sıklığının yüksek olmasının nedenleri, hastanelerde bu yöntemin kolayca uygulanması, kronik hastalığa sahip kadınların kullanabilmesi, yöntemin sürekliliği için sık hastane kontrollerine gidilmemesi, uzun koruyuculuk süresinin olması, sistemik etkilerinin daha az olması ve tüm sorumluluğu kadınların alması olabilir. Literatürde AP yönteminin kullanıcı için güvenli olması ve kişinin yöntemi gerçekten kullanmak istemesi o yöntemi kullanmasına neden olduğu belirtilmektedir (11). Yapılan bir çalışmada ise kadınların aile planlaması yöntemini tercih etme nedenleri arasında ilk sırada güvenilir olması (%25.7) yer almıştır. Bunun yanı sıra yöntemin yan etkisinin az olması (%11.8), ucuz olması (%6.4), kolay ulaşılabilir olması (%5.7) ve eşinin istiyor olması (%5.3) tercih nedenleri arasında yer almaktadır (17). RİA, etkinliği %97 seviyelerine varan, uzun etkisi, etkinliği, güvenli oluşu, cinsel ilişkiden bağımsız olması, emzirmeye engel olmayışı, adet ağrısını azaltma, yöntem bırakıldıktan sonra doğurganlığın hızla geri dönüşü gibi özellikleri nedeni ile tercih edildiği belirtilmektedir (18, 19, 20). Kondom gelişmiş ülkelerde en çok kullanılan ve kalıcı olmayan etkili bir kontraseptif yöntemdir (19). Kondomun güvenilir, ucuz ve kolay bulunur olması, erken boşalmanın önlenmesine yardımcı olması, reçete veya tıbbi izlem gerektirmemesi, AIDS ve CYBE karşı koruma sağlaması tercih edilme sebepleri olmaktadır (21). Oral kontraseptiflerin ise son derece etkili olması (% 99,9), bırakıldığında hemen gebe kalınabilmesi, adeti düzenlemesi, anemi riskini azaltması, adet öncesi gerginliği, dismenoreyi azaltması, iyi huylu meme hastalıklarından, over kistlerinden, over kanserinden ve endometrium kanserinden koruması Romatoid artrit ve kolon kanseri riskini azaltması, osteoporoz ve buna bağlı kemik kırılmalarını önlemesi tercih edilme sebepleri arasında sayılabilir (22).

Çalışmamızda kadınların yaş, öğrenim durumu ve yaşanan bölgeden bağımsız olarak modern yöntemlerden en çok RİA'nın kadınlar tarafından kabul edildiği görülmektedir. Kadınların tercih edilen modern

yöntem açısından öğrenim durumları ve yerleşim yerleri arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır. Ancak yaş grubunda yaş ilerledikçe yöntem kullanmada OKS tercihinin azaldığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi ortaya çıkan kronik hastalıklardan dolayı OKS kullanımı için sorunların ortaya çıkmasıdır. Oltuoğlu ve Başer'in (14) yaptığı çalışmada 18-25 yaş grubunda olan kadınların modern aile planlaması yöntemlerini daha fazla kullandığı saptanmıştır. TNSA 2008 ve yapılan diğer çalışmalarda kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe modern AP yöntem kullanımının arttığı belirlenmiştir (2, 6, 14, 16, 19). Çalışmada istatistiksel açıdan bir farklılık olmamasına rağmen yerleşim yerinde de il, ilçe ve köy de yaşayanların OKS kullanım sıklığının azaldığı görülmektedir. Bunun başlıca nedeni de kırsal alanda düzenli olarak OKS temininde sıkıntı yaşanma ihtimali olabilir. Kentlerde yaşayan evli kadınlar arasında gebeliği önleyici herhangi bir yöntem kullanma kırsal alanlarda yaşayan kadınlardan daha yaygındır (sırasıyla yüzde 74 ve yüzde 69) (2). Manisa'da kırsal alanda yapılan bir çalışmada kadınların %50.3'ünün herhangi bir modern yöntem kullandığı saptanmıştır (23).

Sonuç olarak Araştırmamıza göre Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ndeki (AEÜEAH) Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği Aile Planlaması Polikliniği'ne başvuran kadınların sadece %7.0'ı herhangi bir etkili korunma yöntemi seçmemiştir. Ancak bu bulgu hastaneye başvurmayanlar arasında Aile Planlaması kullanım sıklığı hakkında bir bilgi vermediği düşünüldüğünde değerlendirilmelidir. Ancak bu bulgunun aile planlaması polikliniğine başvuran kadınlara verilen danışmanlık hizmetinden sonra önemli bir kısmının modern yöntem kullandığını göstermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Weldegerima B, Denekew A. Women's knowledge, preferences, and practices of modern contraceptive methods in Woreta, Ethiopia. Res Social Adm Pharm 2008; 4: 302-7.
2. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2008. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye. 2009
3. Türkiye Sağlık İstatistikleri 2006. Erişim Adresi: <http://www.ttb.org.tr/kutuphane/istatistik2006.pdf>. Erişim tarihi: 15.09.2013.
4. Altay B, Gönener D. Evli erkeklerin aile planlaması yöntemlerini bilme ve kullanma durumları ve etkileyen faktörler. Fırat Tıp Derg 2009; 14(1): 56-64.

5. Baksu A, Güneş G, Aki G, Tüsyüz F, Göker N. Change in Contraceptive Choices and the Effect of Education on use of Contraception at the Family Planning Clinic of Şişli Etfal Training and Research Hospital, İstanbul, Turkey., *Eur J Contracept Reprod Health Care* 2005; 10(2): 98-104.
6. Marakođlu K, Çivi S, Demiröz S, Kutlu R. Bir doğum evinde, doğum yapan kadınların doğurganlık öyküleri ve aile planlaması davranışları. *Kocatepe Tıp Dergi* 2008; 9: 49-56.
7. Paxman J, Rizo A, Brown L, Benson J. The clandestine epidemic: The practice of unsafe abortion in Latin America. *Stud Fam Plan* 1993; 24(4): 206-14.
8. TÜİK, Turkish Statistical Institute, Report of Population and Demography, Vital Statistics, Ankara, Türkiye, 2012.
9. Yıldırım G, Turaçlar N, Bakır A, Özdemir L. Sivas ili Ana-Çocuk Sağlığı Merkezine başvuran kadınların aile planlaması yöntem tercihleri ve etkileyen faktörler. *C. Ü. Tıp Fakültesi Derg* 2003; 25(3): 99 – 104
10. Kişioğlu AN, Öztürk M. Isparta ili sadık Yağcı Ana-çocuk Sağlığı Aile Planlaması Merkezi aile planlaması polikliniğine 2000 yılında başvuran hastaların değerlendirilmesi. 8.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 23-28 Eylül 2002, Diyarbakır, Kongre Özet Kitabı, 196-3.
11. Bayram F, Ođur P, Cevriođlu A.S, Özyürek P. Aile planlaması merkezine başvuran kadınların rahim içi araç hakkındaki bilgi seviyelerinin değerlendirilmesi. *Kocatepe Tıp Derg*. 2002; 2: 143-50.
12. Gerçek H, Pala K. Nilüfer Halk Sağlığı Eğitim Araştırma ve Uygulama Bölgesin'de 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntemi kullanımındaki değerşim (2002-2009). *Uludađ Üniversitesi Tıp Fakültesi Derg* 2011; 37(1): 21-6.
13. Kavak SB. Elazığ Eğitim Araştırma Hastanesi Sarahatun Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniđine başvuran hastalara uygulanan kontraseptif yöntemler ve hastaların demografik özellikleri. *Fırat Tıp Derg* 2009; 14(4): 250-3.
14. Oltuoğlu H, Başer M. Malatya il merkezinde yaşayan evli kadınların kullandıkları aile planlaması yöntemleri ve seçme nedenlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Derg* 2012; 19(3): 167-74.
15. Tanrıverdi G, Özkan A, Şenveli S. Çanakkale'deki Kadınların Aile Planlaması Yöntemlerini Tercih Nedenleri. *Fırat Tıp Derg* 2008;13(4):251-4.
16. Tokuç B, Eskiocak M, Ekuklu G, Saltık A. Edime merkezinde 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntemleri konusundaki bilgi düzeyleri ve yöntem kullanma oranları. *Sted* 2005; 14(1): 8-14.
17. Mayda AS, Arslan T, Bozkurt HB, Dedeli D, Özkan MÖ. Düzce ili kalıcı konutlar bölgesinde 15-49 yaş arası kadınlarda yöntem kullanma oranları ve tercih nedenleri. *Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2005; 4: 265-79.
18. Sak ME, Evsen MS, Sak S, Çaça FN. Kontrasepsiyon yöntemlerinin etkinliği ve kadınların eğitim düzeyi: Güneydođu Anadolu'da bir ilçe örneği. *Dicle Tıp Derg* 2008; 35(4): 265-70.
19. Bostancı MS. Dođu Anadolu Bölgesindeki bir ilçede kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemleri için bilgi kaynakları ve istenmeyen gebeliklerle ilişikisi. *Dicle Tıp Derg* 2011; 38(2): 202-7.
20. Vaaler ML, Kalanges LK, Fonseca VP, Castrucci BC. Urban-rural differences in attitudes and practices toward long-acting reversible contraceptives among family planning providers in Texas. *Women's Health Issues* 2012; 22 (2): 157-62.
21. İnal MM. Bariyer kontraseptif yöntemler. *Türkiye Klinikleri J Surg Med Sci* 2006; 2(22): 41-50.
22. Aksu H. Kontraseptif Yöntemler. *Kadın Sağlığı*. (Ed) Şirin A. Bedray Basın Yayıncılık, 1.Baskı, İstanbul 2008; 288-330.
23. Altıparmak S, Adıgüzel Z. Manisa'da yaşayan 15-49 yaş grubu evli kadınlarda aile planlaması yöntemleri ile ilgili bilgi, tutum ve davranışları; Kırsal alan örneği. *Jinekoloji Obstetrik Derg (Logos)*. 2006; 20(3): 142-9.